

บทที่ 6

สรุป และยุทธศาสตร์เพื่อสร้างครอบครัวอยู่ดีมีสุข

1. สรุป

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-9 มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ดังนั้น ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดให้มีการติดตามประเมินผลความอยู่ดีมีสุขของคนไทยเป็น 7 ด้าน สำหรับความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สศช. ได้มอบให้สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล จัดทำโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” ในปี 2545 เพื่อกำหนดกรอบนิยามแนวคิด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” และตัวชี้วัดครอบครัวอยู่ดีมีสุข ซึ่งสามารถคัดสรรได้เป็น 5 องค์ประกอบ 22 ตัวชี้วัด สำหรับใช้เป็นรากฐานนำไปสู่การสร้างดัชนีและระบบฐานข้อมูลในการติดตามประเมินผลการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวของคนไทย และการจัดเก็บข้อมูลยังไม่ครอบคลุมทั้ง 22 ตัวชี้วัด มีการจัดเก็บอย่างกระจัดกระจายไปตามหน่วยงานต่าง ๆ ต่อมาในปี 2546 ได้มีโครงการในระยะที่สอง เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาระบบจัดเก็บกลุ่มดัชนีชีวิตครอบครัวอยู่ดีมีสุขสำหรับประเทศไทย เพื่อพัฒนาดัชนีความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว โดยมีวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อสร้างเครือข่ายในการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการติดตามประเมินผลความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว 2) เพื่อพัฒนาระบบประสานเครือข่ายจัดทำฐานข้อมูล และจัดเก็บข้อมูลความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว 3) เพื่อออกแบบและพัฒนาระบบฐานข้อมูลครอบครัวอยู่ดีมีสุขที่มีความทันสมัยและมีคุณภาพ

ในการดำเนินการเริ่มจากสถาบันฯ ได้สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ/หรือมีข้อมูลด้านครอบครัวเพื่อร่วมกันพัฒนาฐานข้อมูลความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว ซึ่งจำเป็นต้องมีการรวบรวมข้อมูลทุกภูมิภาคที่ปรากฏอยู่ในฐานข้อมูลต่างๆ มาสังเคราะห์ตามความเป็นไปได้ในปัจจุบัน และมีความครบถ้วนยิ่งขึ้น จากกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัว และ/หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลด้านครอบครัว ภาครัฐและภาค เอกชนในระดับบริหาร ระดับปฏิบัติการ นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยจัดให้มีการระดมความคิดเห็นในการประชุมเชิงปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาฐานข้อมูลที่มีความทันสมัยและเป็นปัจจุบัน ผลของการสรรหาตัวชี้วัดที่มีความสำคัญและมีฐานข้อมูลทุกภูมิภาคที่พร้อมนำมาสังเคราะห์เป็นดัชนีประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัว มี 3 ตัวชี้วัดได้แก่ 1) การจดทะเบียนสมรส 2) การจดทะเบียนหย่า 3) ครอบครัวอบอุ่น และองค์ประกอบด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ มี 1 ตัวชี้วัด คือ ร้อยละของครอบครัวที่มีรายได้มากกว่ารายจ่ายอย่างน้อยร้อยละ 10 ของรายได้

เมื่อได้ตัวชีวิตเพื่อนำมาจัดทำดัชนีชีวิตความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวแล้ว คณะทำงานฯ ได้ทำการประสานกับหน่วยงานที่มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำตัวชีวิตทั้ง 4 เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูล และนำมาสังเคราะห์เป็นดัชนี ได้แก่ ข้อมูลการจดทะเบียนสมรส การจดทะเบียนหย่า จากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ข้อมูลครอบครัวอบอุ่น จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และข้อมูลการสำรวจสถานะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในการประสานข้อมูลนั้น พบว่า บางหน่วยงานยังไม่มีระบบการ เชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลได้โดยตรง ทำให้การจัดทำฐานข้อมูลยังไม่สามารถทำเป็นปัจจุบันได้ ในพื้นที่ที่มีการปรับปรุงข้อมูลจากหน่วยงานที่มีข้อมูล อย่างไรก็ตาม คณะทำงานฯ ได้รับความอนุเคราะห์ ข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์และเป็นเอกสารในการรวบรวมและจัดทำเป็นระบบ ฐานข้อมูล

การออกแบบเพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลครอบครัวอยู่ดีมีสุขนั้น ได้พัฒนาในรูปแบบของเว็บไซต์ ที่ทุกคนสามารถเข้ามาเยี่ยมชมโดยไม่จำกัดหรือแบ่งกลุ่มผู้ใช้งาน โดยเน้นในเรื่องความง่ายในการใช้งาน (User friendly) โดยใช้ระบบ Server ของมหาวิทยาลัยมหิดล สำหรับในส่วนของ ฐานข้อมูลความอยู่ดีมีสุข ด้านชีวิตครอบครัวนั้น คณะทำงานฯ ได้ใช้โปรแกรม Microsoft SQL Server ที่มีความทันสมัยและสามารถรองรับความต้องการในการใช้งานได้เป็นอย่างดี ปัจจุบัน คณะทำงานและเครือข่าย ได้สังเคราะห์ดัชนีและ จัดทำเป็นฐานข้อมูลซึ่งสืบค้นได้ในระดับประเทศ ภาค และจังหวัด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539-2545 เรียบร้อยแล้ว และเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ครอบครัวอยู่ดีมีสุข URL:<http://www.thaifamily.mahidol.ac.th> เพื่อใช้ ประโยชน์ร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา ตลอดจน ประชาชนที่สนใจในการติดตามประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว สำหรับการวางแผน นโยบาย พัฒนา แนวทางปฏิบัติและประเมินผลการพัฒนาได้อย่างมีหลักฐานอ้างอิง

ผลการวิเคราะห์ดัชนีความอยู่ดีมีสุขในระดับประเทศ สรุปได้ว่า ค่าดัชนีสัมพันธภาพมีแนวโน้ม ลดลง ซึ่งเกิดจากการจดทะเบียนสมรสของประเทศไทยลดลง ในขณะที่มีการจดทะเบียนหย่าสูงขึ้น สำหรับ ตัวชีวิตครอบครัวอบอุ่น พบว่า ครอบครัวในชนบทมากกว่าร้อยละ 90 รายงานว่าผ่านเกณฑ์นี้ และไม่มี ความแตกต่างกันมากในช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ ขณะเกิดวิกฤต หลังวิกฤต และ ช่วงฟื้นฟู จึงทำให้มีความ ไขว่คว้าในการสะท้อนถึงดัชนีด้านสัมพันธภาพและภาวะความอยู่ดีมีสุข อย่างไรก็ตามข้อมูลนี้ได้มาจากรฐาน ข้อมูลที่ครอบคลุมครัวเรือนในชนบททั้งหมด และสามารถสะท้อนถึงสัมพันธภาพของสมาชิกครอบครัว เป็นอย่างดี จึงจำเป็นต้องนำมาเป็นตัวชีวิตหนึ่งในองค์ประกอบนี้ สำหรับองค์ประกอบการพึ่งพาตนเองด้าน เศรษฐกิจที่มี 1 ตัวชีวิต คือ รายได้ของครัวเรือนมากกว่ารายจ่ายอย่างน้อยร้อยละ 10 ของรายได้ พบว่า อัตราส่วนครอบครัวที่พึ่งพาตนเองได้มีอยู่ประมาณครึ่งหนึ่ง หรือร้อยละ 50 ของครอบครัวทั้งหมด โดยมี แนวโน้มเพิ่มขึ้นเล็กน้อยโดยเฉพาะในช่วงฟื้นฟูเศรษฐกิจ แม้จะมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น แต่ยังคง อยู่ในระดับที่ต้องการปรับปรุง โดยภาพรวมภาวะความอยู่ดีมีสุขของประชาชนด้านชีวิตครอบครัวมี

แนวโน้มลดลงเนื่องจากปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว และการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจยังอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุงเพื่อให้ครอบครัวไทยสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านเศรษฐกิจ

โดยภาพรวมภาวะความอยู่ดีมีสุขของประชาชนด้านชีวิตครอบครัวลดลง และอยู่ในระดับที่ควรได้รับการปรับปรุง โดยความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวมีแนวโน้มลดลงตั้งแต่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ และภายหลังวิกฤตก็ยังไม่ดีขึ้น สืบเนื่องมาจากปัญหาด้านสัมพันธภาพที่อบอวนในครอบครัว ส่วนการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจถึงแม้จะมีทิศทางเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น แต่ยังคงอยู่ในระดับที่ต้องการปรับปรุงเพื่อให้ครอบครัวไทยสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านเศรษฐกิจ

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยในระดับภาคนั้น พบว่า **ครอบครัวในภาคใต้** มีภาวะความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวดีกว่าคนในภาคอื่นๆ เนื่องจากมีปัจจัยด้านสัมพันธภาพที่อบอวนในครอบครัวที่ดีกว่าภาคอื่นๆ ทั้งนี้สืบเนื่องจากความแตกต่างด้าน ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อทางศาสนา อย่างไรก็ตามครัวเรือนในภาคใต้ประมาณร้อยละ 50 ไม่สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ แต่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง **ครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** มีภาวะความอยู่ดีมีสุขลดลงจากระดับดีในช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจเป็นต้องปรับปรุงในช่วงเกิดวิกฤตเศรษฐกิจและมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากดัชนีสัมพันธภาพที่อบอวนมีแนวโน้มลดลง ขณะที่การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจยังอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง **ครอบครัวในภาคกลาง** มีภาวะความอยู่ดีมีสุขอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุงมาตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ช่วงเกิดวิกฤต และช่วงหลังเกิดวิกฤต ภาวะการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนในภาคกลางอยู่ในระดับที่ดีกว่าภาคอื่น ถึงแม้ว่ายังคงอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง แต่ยังคงมีแนวโน้มของครัวเรือนที่สามารถพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง **ครอบครัวในภาคเหนือ** มีค่าดัชนีความอยู่ดีมีสุขต่ำกว่าทุกภาค และอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุงทั้งในด้านสัมพันธภาพที่อบอวนในครอบครัว และการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม การจัดทำโครงการพัฒนาระบบจัดเก็บกลุ่มดัชนีชี้วัดครอบครัวอยู่ดีมีสุขสำหรับประเทศไทยยังคงจะต้องได้รับการพัฒนาต่อไป เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แบบ Online และยังคงต้องพัฒนาตัวชี้วัดที่ยังไม่มีข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อให้ประเทศไทยมีดัชนีชี้วัดครอบครัวอยู่ดีมีสุขที่เหมาะสมสำหรับคนไทย

2. ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

2.1 ปัญหาและอุปสรรค

2.1.1 การเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูล

ในการจัดทำฐานข้อมูลความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวนั้น คาดว่าจะเชื่อมโยงเครือข่ายฐานข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้าสู่ server ของฐานข้อมูลความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวโดยตรง แต่ใน

ทางปฏิบัติพบว่าหน่วยงานที่มีข้อมูลในการจัดทำดัชนีนั้นยังมีข้อจำกัดบางประการทำให้ไม่สามารถทำการเชื่อมโยงในขณะนี้ได้ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ข้อมูลการจดทะเบียน จากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ข้อมูลจากกรมการปกครองมีระบบฐานข้อมูลซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ สามารถทำบันทึกข้อตกลงเพื่อขอเชื่อมโยงข้อมูลจากสำนักบริหารการทะเบียนได้ แต่ในขณะนี้ ข้อมูลด้านการจดทะเบียนสมรสและทะเบียนหย่านั้นยังไม่พร้อมที่จะให้เชื่อมโยงได้ เพราะในระดับอำเภอยังไม่ได้เชื่อมโยงระบบทะเบียนสมรส/หย่ากับกรมการปกครอง ทำให้ไม่สามารถรวมเป็นข้อมูลระดับจังหวัดได้ ในการทำฐานข้อมูลจำเป็นต้องรวบรวมจาก hard copy โดยป้อนข้อมูลใส่โปรแกรม Application ที่สร้างขึ้น และนำมาเชื่อมโยงกับฐานข้อมูล

(2) ข้อมูลครอบครัวอบอุ่น จากกรมการพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย

กรมการพัฒนาชนบท มีนโยบายให้บริการข้อมูลในรูปแบบของ CD-Rom ซึ่งข้อมูลเป็นโปรแกรม FOX จนถึงปีพ.ศ. 2544 สำหรับปี 2545 เป็นโปรแกรม MS Access แต่ยังไม่มี Server ที่พร้อมเชื่อมโยงข้อมูลในขณะนี้ การนำมาจัดทำดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว จึงเป็นการนำข้อมูลจาก CD-Rom มาบันทึกลงในระบบฐานข้อมูล ในปี 2546 จะเริ่มมีข้อมูลเขตเมืองบางส่วน เช่น กรุงเทพมหานคร และเทศบาลเมืองพัทยา เป็นต้น ทำให้สามารถนำข้อมูลครอบครัวอบอุ่นในเขตเมืองมาใช้ในฐานข้อมูลได้

(3) ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ขณะนี้ได้รับบริการข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำดัชนีในรูปแบบของ CD-Rom ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติมีระบบฐานข้อมูล และ data bank อยู่แล้ว แต่สำหรับการเชื่อมโยงข้อมูลต้องมีการลงนามบันทึกความเข้าใจระหว่างหน่วยงาน หรือ การจัดทำระบบบูรณาการร่วมกัน แต่มีข้อจำกัดในความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงฐานข้อมูลโดยตรง เพราะข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนมีการจัดทำทุก 2 ปี โดยในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจจะจัดทำทุกปี ทำให้ในการจัดทำฐานข้อมูลครอบครัวอยู่ดีมีสุขจะสามารถ update เพียงปีละ 1 ครั้ง โดยมีจำนวนตัวแปรที่ต้องการใช้เพียง 1 ตัวแปรสำหรับสังเคราะห์ดัชนี และอีกส่วนหนึ่งก็นำมาเสนอโดยตรงเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งไม่ได้อยู่ในระบบฐานข้อมูลดัชนีความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว ทำให้ไม่มีความจำเป็นที่จะเชื่อมโยงฐานข้อมูลโดยตรงในขณะนี้

2.1.2 ประสานงานเครือข่าย

การที่มีการปฏิรูประบบราชการทำให้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง และอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้การประสานเครือข่ายเกิดอุปสรรคระยะหนึ่ง กล่าวคือข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวมบางรายงาน กระจัดกระจายหรือสูญหายระหว่างการย้ายสำนักงาน ผู้รับผิดชอบข้อมูลที่ทำหน้าที่ประสานเรื่องข้อมูลไม่สามารถค้นหาข้อมูลให้ได้ข้อมูลครบตามที่ต้องการ นอกจากนี้การปรับรูปแบบโครงสร้างของหน่วยงานทำให้การดำเนินงานประสานงานส่งต่อข้อมูลเกิดความล่าช้า ใช้ระยะเวลานานขึ้น เพราะข้อมูลเดิมที่เคยรวมอยู่กรมเดียว ได้ถูกแยกข้อมูลออกเป็นหลายส่วนไปตามหน่วยงานย่อยที่ตั้งขึ้นมาใหม่ ทำให้เมื่อต้องการข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวจะต้องประสานกับหน่วยงานส่วนกลางก่อน ไม่สามารถประสานขอโดยตรงจากหน่วยงานย่อยนั้นได้ เพราะระบบการทำงานของหน่วยงานนั้นได้มอบให้หน่วยงานส่วนกลางเป็นผู้ให้ข้อมูล ซึ่งหน่วยงานส่วนกลางเองก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่รวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ จึงต้องรอข้อมูลจากหน่วยงานย่อยที่มีข้อมูลซึ่งจะทยอยส่งข้อมูลมาให้ ทำให้ใช้ระยะเวลาที่นานขึ้นไปอีก

2.2 ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล และประสานเครือข่าย

2.2.1 ด้านฐานข้อมูลของระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

(1) ต้องทำบันทึกข้อตกลง (MOU) ระหว่างหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กรมการปกครอง กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานสถิติแห่งชาติ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่กำลังจัดทำฐานข้อมูลด้านครอบครัว ในการเชื่อมโยงข้อมูลจากแต่ละหน่วยงานมายังฐานข้อมูลครอบครัวอยู่ดีมีสุข ด้านชีวิตครอบครัว ซึ่งจะทำให้ข้อมูลมีความทันสมัย สามารถปรับปรุงค่าดัชนีต่างๆ ได้ทันทีที่มีข้อมูลใหม่ๆ นอกจากนี้หน่วยงานผู้ใช้ข้อมูลยังสามารถทำบันทึกข้อตกลง เพื่อสามารถนำข้อมูลต่างๆ ไปใช้งานได้สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ไม่ต้องเสียเวลาในการค้นหาข้อมูลจากฐานข้อมูลหลายแหล่งซึ่งสามารถนำไปสู่โครงการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2) ต้องเพิ่มการประสานงานระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานด้านข้อมูลอย่างเป็นระบบ

(3) มีการกำหนดนิยามที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความชัดเจน และเข้าใจตรงกันของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูล /ให้ข้อมูล และสามารถตรวจสอบได้

(4) ต้องมีการกำหนดจัดเก็บข้อมูลตัวชี้วัดที่ครอบคลุมครบถ้วนมากขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของเครือข่าย กำหนดระยะเวลาการเก็บวิเคราะห์ และเผยแพร่ข้อมูลที่มีชัดเจนและต่อเนื่อง

2.2.2 การพัฒนาคุณภาพของการนำนโยบายพัฒนาครอบครัวในภาพรวมไปสู่การปฏิบัติ โดยหน่วยงานหลังปฏิรูประบบราชการ

(1) ต้องมีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และรู้จักจุดยืนของตนในภาพรวม เพื่อทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ ทำให้ทราบว่าส่วนใดที่ยังต้องปรับปรุง ตลอดจนความสามารถในการครอบคลุมพื้นที่

(2) ต้องปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ การบริหารงบประมาณ และการกำกับติดตามผล ให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานในลักษณะบูรณาการ การจัดเก็บ วิเคราะห์ข้อมูล และใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน องค์กรชุมชนได้ร่วมรับทราบเรื่องการใช้ดัชนีฯ ประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว และสามารถตรวจสอบด้วยตนเองได้

2.3 แนวทางการดำเนินงานต่อไป

2.3.1 สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดลจะจัดให้มี press conference โดยความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อเป็นการขยายการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ระบบฐานข้อมูลความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวให้กว้างขวางยิ่งขึ้นรวมทั้งพัฒนาให้ประชาชนทุกระดับสามารถนำไปใช้ได้อย่างทั่วถึงซึ่งอาจกำหนดให้มีขึ้นภายหลัง เดือนพฤศจิกายน 2546 เป็นต้นไป

2.3.2 คณะทำงานฯ จะจัดทำแบบประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว (self assessment) เพื่อให้ ครอบครัวที่เข้ามาเยี่ยมชมเว็บไซต์ สามารถประเมินสถานการณ์ของครอบครัวตนเองได้ ถ้าครอบครัวมีปัญหาจะสามารถทราบสถานการณ์ในครอบครัวตนเองเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ก่อเกิดวิกฤตในครอบครัว

2.3.3 ในอนาคตเว็บไซต์ จะมีการรวบรวมแหล่งสืบค้นงานวิจัยด้านครอบครัว และ/หรือ บทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.4 เมื่อโครงการฯ ดำเนินการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ทางสถาบันฯ จะดำเนินการโดยการเสนอเป็น โครงการอยู่ภายใต้แผนงานบริการวิชาการแก่สังคมและงานประสานงานเครือข่ายของสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งสถาบันฯ ได้ขอสนับสนุนงบประมาณตามแผนบูรณาการตั้งแต่ปี 2547-2550 เพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านชีวิตครอบครัวสำหรับประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 6.10 ยุทธศาสตร์การศึกษาวิจัยพัฒนาองค์ความรู้เพื่อพัฒนาครอบครัว ในนโยบายและแผนงานการพัฒนาสถาบันครอบครัว ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

2.3.5 ในปี 2547 สถาบันฯ จะดำเนินการร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในการนำดัชนีชีวิตครอบครัวอยู่ดีมีสุขไปใช้ในศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน โดยให้อาสาสมัครประจำศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนเป็นผู้ประสานข้อมูลและจัดเก็บข้อมูล ซึ่งจะนำไปสู่การเฝ้าระวังให้ความ

ช่วยเหลือและแก้ไขครอบครัวที่มีปัญหาได้ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 6.7 ยุทธศาสตร์การช่วยเหลือและแก้ไขครอบครัวที่มีปัญหาในนโยบายและแผนงานการพัฒนาสถาบันครอบครัว ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ด้านการพัฒนากระบวนการชีวิตครอบครัวอยู่ดีมีสุข

(1) ควรให้หน่วยงานที่มีพันธกิจเกี่ยวข้องกับครอบครัว ร่วมกันติดตาม และใช้ข้อมูลความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวให้อย่างต่อเนื่อง โดยให้สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัวเป็นหน่วยงานกลางในการประสานงาน เพื่อให้การทำงานด้านครอบครัวมีความก้าวหน้าอย่างมีระบบต่อไป โดยยังคงต้องมีการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน โดยประสานงานกับเครือข่ายเพื่อให้ความร่วมมือในการส่งข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความทันสมัยตลอดเวลา

(2) สนับสนุนให้มีการค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว เพื่อศึกษาด้านชีวิตครอบครัวอยู่ดีมีสุขที่ได้รับการพัฒนาขึ้น มีความสัมพันธ์ หรือส่งเสริมกับปัจจัยหรือตัวแปรด้านอื่น ๆ อย่างไร เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีชีวิตครอบครัวอยู่ดีมีสุข กับการควบคุมอารมณ์ด้านความก้าวร้าว เป็นต้น ซึ่งเป็นการสะท้อนถึง ความเที่ยงตรงภายนอก (External Validity) ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การทำวิจัยเพื่อหาความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยอาจพัฒนาดัชนีชีวิตที่เพิ่มเติมที่เหมาะสมสำหรับภูมิภาคต่างๆ ต่อไป

3.2 ด้านยุทธศาสตร์เพื่อสร้างครอบครัวอยู่ดีมีสุข

ยุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนแรก สำหรับสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์ประกอบด้านต่าง ๆ อันนำไปสู่ครอบครัวอยู่ดีมีสุข และส่วนที่สอง เป็นระบบสารสนเทศและข้อมูลที่มีประโยชน์ และสามารถนำมาใช้ติดตามสถานการณ์ของครอบครัวซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหา และพัฒนาครอบครัวได้จริง

(1) ยุทธศาสตร์เพื่อสร้างครอบครัวอยู่ดีมีสุข*

(1.1) รูปแบบครอบครัว

ด้านการเรียนรู้และสื่อ

- เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับครอบครัวทุกรูปแบบที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง ให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถถ่ายทอดค่านิยม จริยธรรมและคุณธรรม

* เรียบเรียงจาก เอกสารประกอบการประชุมพิจารณา(ร่าง)นโยบายและแผนงานการพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547-2557

-สนับสนุนให้มีการจดทะเบียนสมรสถูกต้องตามกฎหมายเพื่อแสดงถึงความมุ่งมั่นที่จะสร้างครอบครัวและรับผิดชอบต่อกัน และเตรียมความพร้อมก่อนสร้างครอบครัวโดยเฉพาะก่อนแต่งงาน และสำหรับคู่สมรสมีการวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว รู้คุณค่าและรับผิดชอบต่อปฏิบัติหน้าที่ของตนตามสถานภาพ ในวงจรชีวิตครอบครัวในฐานะ สามี ภรรยา พ่อ แม่ ลูก

-ใช้เครือข่ายของสื่อทุกประเภทเพื่อสร้างสรรค์ครอบครัว โดยใช้สื่อทุกระดับและทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในการให้ความรู้ชีวิตครอบครัวตามวงจรชีวิตครอบครัว บทบาทการเป็นพ่อแม่ที่ดี การเป็นผู้บริโภคที่ดีไม่ฟุ้งเฟ้อ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การสร้างความตระหนักในคุณค่าของครอบครัวไทยและบทบาทหน้าที่ของครอบครัว การปรับเปลี่ยนค่านิยมและความเชื่อที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับครอบครัว

ด้านนโยบายเชิงสังคม

- จัดระเบียบการลดหย่อนภาษีให้กับคู่สมรสที่จดทะเบียนและบุตร เพื่อสนับสนุนให้ครอบครัวจดทะเบียนสมรสให้ถูกต้องตามกฎหมายมากขึ้น

- ส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้ครอบครัวเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุไม่ถูกทอดทิ้ง และสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ให้กับคนรุ่นต่อ ๆ ไป

(1.2) สัมพันธภาพในครอบครัว

ด้านการเรียนรู้และสื่อ

- เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้หญิงชาย ได้ตระหนักรู้บทบาท เคารพสิทธิกันและกัน มีค่านิยมความเป็นครอบครัวและจริยธรรมทางเพศตลอดจนการสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยในครอบครัว

- ครอบครัวสามารถสื่อสาร สร้างและรักษาสัมพันธภาพที่ดี ดูแลเอาใจใส่ต่อกัน และมีเวลาให้กับครอบครัว

ด้านการป้องกันและขจัดความรุนแรงในครอบครัว

- ใช้เครือข่ายชุมชนในการเฝ้าระวังการกระทำรุนแรงในครอบครัว

- สนับสนุนให้สื่อทุกประเภท เสนอเรื่องที่สร้างสรรค์และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว และกำกับดูแลสื่อทุกชนิดไม่ให้นำเสนอสื่อที่มีลักษณะส่งเสริมความรุนแรง

ด้านนโยบายเชิงสังคม

- สนับสนุนให้ผู้บังคับบัญชา ผู้บริหาร หรือนายจ้างคำนึงถึงความสำคัญของครอบครัวของผู้ใต้บังคับบัญชา เจ้าหน้าที่ พนักงานหรือลูกจ้าง และสนับสนุนคุณภาพชีวิตของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้โอกาสสมาชิกได้อยู่ร่วมกัน

- หน่วยงานราชการ และผู้ประกอบการจัดให้มีการโยกย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ทั้งครอบครัว โดยไม่แยกสามีภรรยา

- จัดสวัสดิการที่อยู่อาศัย โรงเรียน และสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตครอบครัวในการวางผังเมือง เพื่ออำนวยความสะดวกให้สมาชิกในครอบครัวได้ใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลทั้งในด้านการงาน การศึกษา และสามารถทำบทบาทหน้าที่ของตนเองแก่ครอบครัวได้

(1.3) บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ด้านการเรียนรู้และสื่อ

- ครอบครัวร่วมกันอบรมเลี้ยงดูลูกหลานให้มีพัฒนาการสมดุรอบด้านและเหมาะสมตามวัย มีวินัยในตนเอง รู้จักใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และมีทักษะชีวิต ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีที่สร้างสรรค์ รู้จักสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ ห่วงใยสังคม และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก

- ส่งเสริมความรู้และสนับสนุนครอบครัวให้สามารถเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการได้

- บูรณาการความรู้ด้านกฎหมายครอบครัวไว้ในระบบการศึกษาทุกระบบ และทุกประเภท ตลอดจนการให้ความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้มีความระวังและปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง

(1.4) การพึ่งพาตนเอง

ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ

- ส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวตระหนักในความสำคัญของการมีสุขภาพองค์รวมตลอดช่วงชีวิต ให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี มีวิถีภาวะทางอารมณ์ มีการปรับตัวตามวัยและสภาวะสังคม

- ส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะผู้ชายที่มีความสำคัญในการสร้างสุขภาพครอบครัว ตั้งแต่ก่อนสมรส ระหว่างตั้งครรภ์ และการดูแลสุขภาพเด็กตามวัย และสุขภาพทางเพศ ทั้งในครอบครัวและระบบบริการ

ด้านเศรษฐกิจเพื่อความมั่นคง

- สร้างศักยภาพและความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจของครอบครัว บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการทำมาหารายได้และจับจ่ายใช้สอยอย่างเหมาะสม รู้จักประหยัดและออมเพื่ออนาคต เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีคุณภาพ ไม่ตามกระแสบริโภคนิยม และช่วยให้ครอบครัวสามารถสร้างงาน และรายได้ได้อย่างซื่อสัตย์และรับผิดชอบ
- มีการฝึกทักษะอาชีพและพัฒนาฝีมือแรงงาน รวมทั้งการแนะแนวอาชีพให้เกื้อกูลต่อการพึ่งตนเองและความมั่นคงของครอบครัว โดยให้รู้จักการสร้างงานและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม รวมทั้งตระหนักถึงข้อมูลและสารสนเทศ การตลาดและทักษะการบริหารจัดการ

(1.5) การเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม

ด้านการเรียนรู้และสื่อ

- สนับสนุนให้ครอบครัวและประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบสื่อ โดยเฉพาะสื่อที่สร้างปัจจัยเสี่ยง รวมทั้งรู้จักการเลือกรับ เลือกใช้ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว
- ให้การศึกษากับสมาชิกครอบครัวและชุมชน เรื่องบทบาทหญิงชายและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพื่อลด ละ เลิก การใช้ความรุนแรง

ด้านการป้องกันและขจัดความรุนแรงในครอบครัว

- สร้างเสริมความรู้และทักษะการสื่อสารในครอบครัว เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว พร้อมทั้งรู้จักจัดการกับปัญหาโดยหลีกเลี่ยงวิธีการรุนแรง
- ระวังคัด ละ เลิกอบายมุขและยาเสพติดรวมทั้งปัจจัยอื่นซึ่งเป็นต้นเหตุของความรุนแรง

ด้านนโยบายเชิงสังคม

- กำกับดูแลและตรวจสอบสื่อทุกประเภท รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไม่ให้นำเสนอสื่อที่มีลักษณะกระตุ้นทางเพศ และสร้างความรุนแรงทั้งทางเพศ ร่างกาย วาจา และจิตใจ
- จัดระบบสวัสดิการสังคมพื้นฐานเพื่อความมั่นคงของครอบครัว อาทิ การจัดบริการรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กในหน่วยงานหรือสถานประกอบการ และศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ฯลฯ
- บังคับใช้กฎหมายและพลังทางสังคมเพื่อลดปัจจัยต่าง ๆ อันรวมถึงสิ่งเสพติด อบายมุข และความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- สร้างระบบเฝ้าระวังเดือนภัยสำหรับครอบครัวและเด็กกลุ่มเสี่ยงประเภทต่างๆ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม
- สร้างระบบการแจ้งเหตุสำหรับครอบครัว และจัดหาสถานที่พักฉุกเฉินชั่วคราว พร้อมบริการช่วยเหลือได้ทันที รวมทั้งจัดบริการช่วยเหลือขั้นพื้นฐานที่จำเป็น และบริการแนะแนวเชิงจิตวิทยาและเชิงกฎหมาย และการบริการในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาศัยระบบเครือข่ายครอบครัวและระบบเครือข่าย การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีทุกภาคส่วน เข้าร่วมในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาครอบครัว
- สนับสนุนนโยบายการจัดระเบียบสังคม โดยให้มีความร่วมมือกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และชุมชน

(2) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศและข้อมูลด้านครอบครัว

สร้างและพัฒนาระบบการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพครอบครัวที่สามารถใช้ประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวได้จริงตามสภาพปัจจุบัน เพื่อใช้ข้อมูลในการติดตามประเมินผล และวางแผนในการพัฒนาครอบครัวได้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว พัฒนาฐานข้อมูลครอบครัวอยู่ดีมีสุข ให้สามารถเข้าถึงข้อมูลตั้งแต่ระดับท้องถิ่นขึ้นไป ที่สามารถสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงฐานข้อมูลได้จริง และคำนึงถึงความถูกต้อง แม่นยำ รวมทั้งการให้คำนิยามข้อมูลต่าง ๆ ให้มีความชัดเจน ทำความเข้าใจได้ง่าย และมีการทำบันทึกความเข้าใจกับหน่วยงานที่มีฐานข้อมูลด้านครอบครัวให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เพื่อนำข้อมูลไปจัดทำดัชนีและข้อมูลประกอบเกี่ยวกับครอบครัวได้สะดวกรวดเร็วมากขึ้น และลดความผิดพลาดในการทำข้อมูลเอกสารมาอยู่ในรูปของอิเล็กทรอนิกส์

ในปัจจุบันฐานข้อมูลความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวน่าองค์ประกอบมาพิจารณาเพียงสองด้านเท่านั้น การจัดทำฐานข้อมูลที่ครบถ้วนทุกองค์ประกอบนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นเครือข่ายด้านครอบครัว ในการพัฒนาแบบสอบถามที่สอดคล้องกันทั้งในด้านระยะเวลาการเก็บข้อมูล คำนิยาม และมีการเพิ่มเติมข้อคำถามและรายละเอียดบางประเด็นที่สามารถนำมาจัดทำดัชนีชีวิตครอบครัวอยู่ดีมีสุขได้ ดังนั้นจึงควรมีบันทึกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการจัดเก็บข้อมูลให้มีการปฏิบัติงานในลักษณะบูรณาการ เพื่อให้ระบบการจัดเก็บข้อมูลด้านครอบครัวของประเทศไทยไม่ซ้ำซ้อน สามารถตอบสนองความต้องการด้านข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ ได้จริง

นอกจากนั้น ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ ฐานข้อมูลและเว็บไซต์ ครอบครัวอยู่ดีมีสุขผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการทราบข้อมูลด้านครอบครัวตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ผู้บริหารทุกระดับ รวมทั้งผู้วางนโยบายด้านครอบครัว ได้มีโอกาสเข้ามาใช้ข้อมูล ทำให้มีการนำข้อมูลไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาครอบครัว